

Психологічні складові пом'якшення міри покарання неповнолітнім (відмежування соціальних моментів від психологічних)

Євгенія Виногородська

доктор психології, юридичний психолог, м. Миргород, Україна,
e-mail: jane23_23@yahoo.com

Висвітлено питання пом'якшення міри покарання неповнолітнім. Окреслено особливості психологічної характеристики та її відмінності від фізичного віку. Робота містить огляд бачення різних авторів щодо доцільності врахування фізичного (біологічного) віку під час обрання міри покарання та впливу соціальних чинників на особистість неповнолітнього. Підсумовуючи, цей матеріал можна охарактеризувати як можливі доповнення до наявних пом'якшувальних обставин під час обрання міри покарання неповнолітнім.

Ключові слова: неповнолітні; пом'якшення міри покарання; психологічні особливості; психологічні реакції.

Psychological Components of Mitigating Punishment for Minors (Separating Social from Psychological Aspects)

Yevgeniya Vynogorodska

The publication highlights the issue of mitigating the punishment of minors. Features of psychological characteristics and its differences from physical age. The work contains an overview of the views of various authors on the advisability of taking into account physical (biological) age when choosing a punishment and the influence of social factors on the personality of a minor. In summary, this material can be characterized as possible additions to the existing mitigating circumstances when choosing a punishment for minors.

Keywords: minors; mitigation of punishment; psychological characteristics; psychological reactions.

Станом на сьогодні в п. 3 ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) однією з обставин, яка пом'якшує покарання, є вчинення правопорушення неповнолітнім. Однак, на нашу думку, сам по собі вік не має впливати на обрання міри покарання (на відміну від певних психологічних процесів і психологічних реакцій, притаманних неповнолітнім).

Змістовну складову «особливості неповнолітніх» у більшості наукових публікацій Г. Андрусяка, О. Британської, В. Бурдіна, В. Громко, Н. Ми-

рошниченко, Н. Ортинської, А. Павловської, О. Плашовецького, О. Яцуна розкрито за допомогою апелювання до такої ідеї-концепції: на відміну від дорослих, з огляду на вікові особливості, динамічне формування моделі психологічної поведінки, недостатність життєвого досвіду, а також належність до однієї з найнезахищеніших і найбільш кримінально вразливих верств населення, неповнолітніх усталено вважають «особливими учасниками суспільного життя», які є об'єктом підвищено-

го правового захисту, і визнають як «злочинців особливого роду», що посядають «привілейоване становище».

На тлі застереження щодо необхідності врахування більш широкого кола обставин, аніж під час призначення покарання особам, які вчинили кримінальне правопорушення після досягнення повноліття, найпильнішу увагу звертають на так звані специфічні обставини, покликані деталізувати зміст і межі загального інституту покарання, зважаючи на об'єктивні особливості неповнолітніх (вік, стан здоров'я, незначний життєвий досвід, недостатня зрілість і психофізіологічні особливості особистості, нестійкість психічних процесів, відсутність знань, навичок, соціальної поведінки тощо) і передбачені у ч. 1 ст. 103 КК України (умови життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку й інші особливості особи неповнолітнього): наприклад, історія правопорушень, інші соціально-психологічні якості особи, інформація про вживання психотропних речовин або інші залежності особи, мотиви вчиненого кримінального правопорушення, вплив дорослих та інші особливості вчинення кримінального правопорушення, відшкодування шкоди особі, потерпілій від кримінального правопорушення, поведінка під час і після вчинення кримінального правопорушення, а також на іншу інформацію, яка допоможе прийняти рішення в інтересах дитини під час призначення покарання (зокрема, щодо впливу покарання на можливість вправлення неповнолітнього) [1].

На нашу думку, передусім суд має враховувати психологічну характе-

ристику неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого, надану спеціалістом — психологом або судовим експертом-психологом. Оскільки фізичний вік не завжди відповідає психологічному, це може впливати на сприйняття та усвідомлення неповнолітнім своїх дій і їхніх наслідків.

На думку вченої Н. Кідіної, неповнолітній вік не завжди потрібно розцінювати як самостійну пом'якшувальну обставину й він не обов'язково має впливати на пом'якшення покарання. Невиправдане пом'якшення покарання щодо осіб, які вчинили тяжкі або особливо тяжкі злочини (зокрема, щодо неповнолітніх), може бути розцінене (а нерідко й виглядає) як стимул, каталізатор для суспільно небезпечних форм поведінки, особливо з боку інших неповнолітніх, які сприймають таке пом'якшення як певною мірою всепрощення, як індульгенцію на скоєння злочинів [2].

Саме тому, на нашу думку, передусім потрібно дослідити саму особистість неповнолітнього правопорушника без прямої кореляції з віком, тип його нервової системи, темперамент, характер, звички (сформовані поведінкові реакції, реакції на подразники) тощо.

Перелік джерел посилання

1. Кузьмін Е. Е., Шор А. М. Особливості покарання та його призначення неповнолітнім в Україні: спроба узагальнення проблем та узгодження пропозицій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 342—347. DOI: 10.32782/2524-0374/2021-9/85 (дата звернення: 28.08.2025).

2. Кідіна Н. В. Дискусійні питання призначення покарання неповнолітнім. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917—2017 рр.)* : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготов. охоронц. правопорядку в Харкові. Харків, 2017. С. 142—144. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/25_11_2017/pdf/72.pdf (дата звернення: 28.08.2025).